

sto godina. U tome razdoblju sakupljene su i publicirane tisuće pjesama: npr. Bojanov i Vrančev, **Rodopski pesni s notirani glasove** — 1934; Kaufman i Todorov, **Narodni pesni ot Rodopskija kraj** — 1970.

Atanas Rajčev sakupio je preko dvije tisuće pjesama, od kojih se u ovoj knjizi našla polovica. I Rajčeva zbirka otkriva stvaran karakter pjesama iz ovoga planinskog područja: raznolika i bogata tematika, razgranatost oblika; regionalna specifičnost, starinski siže, regionalni motivi i arhaizmi; međunarodni siže, motivi i slično.

Rosica Angelova priredila je ovo izdanje s punom akribijom i adekvatnim znanstvenim instrumentarijem. Nakon kraćega predgovora uslijedilo je prvo poglavlje **Atanas Rajčev i njegov zbornik** (str. 7—73), u kojemu je dana informacija o Rajčevu kao sakupljaču narodnoga stvaralaštva, o pripremanju i obradi materijala za izdavanje; podaci o kazivačima objavljenih gradci, uz nekoliko fotografija kazivača i njihova ambijenta; o oblicima, sižeima, motivima i likovima, te o umjetničkim osobinama pjesama zabilježenih u Srednjim Rodopima.

Kako to već ovakva izdanja zahtijevaju, 1025 pjesama — toliko ih sadrži ovaj zbornik — popraćeno je potrebnim podacima: kada i gdje je došla pjesma zabilježena; tko ju je govorio i osnovni podaci o kazivaču. Pjesme su klasificirane u: obredne pjesme, mitološke pjesme, religiozno-legendarne, junačke, povijesne pjesme i pjesme o načinu narodnoga života. Dakako, svaka skupina nosilac je i brojnih podskupina. U prilogu pri kraju knjige uvršteno je i devet prozih tekstova.

Kao što je i uobičajeno u ovakvim slučajevima, knjiga završava opsežnom literaturom, Rječnikom tudica i dijalektalnih riječi, oblika i izraza u zapisima Atanasa Rajčeva, zatim Indeksom naselja smoljanskoga okruga, u kojemu su zapisane pjesme, pripovijetke i legende, Indeksom kazivača iz smoljanskoga okruga, u kojemu su zapisane pjesme, pripovijetke i legende i na samom kraju Indeksom imena i motiva.

Josip KEKEZ

VLADIMIR BOVAN, ANTOLOGIJA SRPSKE NARODNE EPIKE KOSOVA I METOHIJE, Jedinstvo, Priština 1974, 398 str.

Sastavljač i izdavač prišli su tiskarnju ove knjige s namjerom da se na jednom mjestu pruži čitaocu antologijski zbor epskih narodnih pjesama zapisanih na Kosovu i Metohiji. Za to sastavljač navodi dva razloga: 1. što su izdanja u kojima se nalaze epske narodne pjesme zapisane na ovom području postala rijetkost i 2. da se iz rukopisnih zbirki izabere i prvi put objavi stanovit broj pjesama. Izvršavajući taj glavni zadatak, Bovan je učinio i više od toga. To vidimo iz sadržaja knjige, koja je koncipirana ovako: Predgovor, Pripovedne pjesme, Junačke pjesme, Uz ovu knjigu, Napomene uz pjesme, Pregled štampanih srpskohrvatskih vanijanata, Popis dela iz kojih su uzete pjesme i Rečnik manje poznatih reči.

U **Predgovoru** na osamdeset stranica autor objašnjava zašto se o ovim pjesmama posebno govori, koliko su stare, koliko su stari zapisi, tko ih je i od kada zapisivao, tko su njihovi pjevači, koje su vrste i motivi, kolika im je umjetnička ljepota, zašto su vrlo malo poznate širem krugu čitalaca i zašto su malo prisutne u nauci itd. Govoreći o klasifikaciji pjesama donesenih u ovoj zbirci, sastavljač kaže: »Mi smo, prilikom razvrstavanja... prvo epskih pripovednih od lirskih, pošli od toga da li je siže pjesme razvijen ili nije, pa kada smo imali pred sobom pesmu bez razvijenog sižea, bez obzira na dužinu pjesme... nismo je ubrajali u epske pripovedne pjesme. U razgraničavanju, pak, epskih pripovednih pjesama od epskih junačkih pjesama, polazili smo od **istoričnosti pjesama**. Ako nisu istorične, dakle ako ne pevaju o u istoriji poznatim događajima i ličnostima, takve pjesme svrstavali smo u pripovedne epske pjesme. U junačke epske pjesme uvrštavali smo epske pjesme koje pevaju o u istoriji poznatim ličnostima i događajima, bez obzira na opštost motiva, tj. njegovu internacionalnu rasprostranjenost.« Na osnovi toga klasifikacija tih pjesama je ovakva: **pripovedne pjesme** razvrstane su na bajke u stihovima (2), le-

gende u stihovima (6), baladične pjesme (6), novelističke pjesme (4), a **junačke** na pjesme pretkosovskih vremena (3), o kosovskom boju (6), o Marku Kraljeviću (10), pjesme pokosovskih vremena (5), o hajducima (4), o uskocima (3) i pjesme novijih vremena (1). Na 230 stranica ukupno je pedeset pjesama izabrano između 176 (od kojih je njih devedeset dosad objavljeno, a osamdeset i šest ih se nalazi u rukopisima). Sve su te pjesme zapisane u razdoblju od 1921. do 1966. Život i rasprostranjenost tih vrsta sastavljač prikazuje ovako: **bajke u stihovima**... zapisane su u vrlo malom broju, ali »po svojoj umetničkoj lepoti ove pesme spadaju među najlepše pripovedne«. **Legende u stihovima** brojnije su od bajki. Tu je ostvarena »neka čudna mešavina hrišćanskog čudnog — u sazdanju crkve i raja, sa mitološkim čudesima — u izrastanju biljaka iz delova tela. U njima su, čak, isprepleteni i moralni paganski i hrišćanski svetovi... **Baladičnih pripovednih pesama** zapisano je na Kosovu i Metohiji više nego pesama bilo koje epske vrste uzete posebno.« Iz konstatacije da je baladični ton vrlo prisutan i u mnogim junačkim pjesmama, Bovan zaključuje da su kosovsko-metohijski pjevači bili skloni baladičnom načinu pjevanja jer je najviše odgovarao uvjetima života tog podneblja kroz vjekove. I dalje, da je svijet pripovednih pjesama o porodičnim odnosima i ljubavnim zgodama ovozemaljski, sav realističan, da epskih junačkih pjesama koje bi pripadale krugu pretkosovskih ima sedamnaest i da donose neke pojedinosti koje nisu poznate u varijantama nastalim i zapisanim u drugim našim krajevima, da je pjesama o kosovskom boju zapisano samo dvadesetak iako su pjesme s takvim motivima vjerovatno u početku nastale baš na Kosovu, da je najviše epskih junačkih pjesama zapisano o Marku Kraljeviću (njih 55). Za popularnost pjesama o Marku Kraljeviću sastavljač navodi da Turci nisu zabranjivali da se pjeva o njihovu vazalu itd. Sastavljač antologije smatra da su osnovne karakteristike svih tih pjesama ove: realizam, sadržajna raznovrsnost, odavno izgrađena deseteračka forma i jezik koji nosi mnoge karakteristike arhaičnog govora tog podneblja.

U napomenama **Uz ovu knjigu** na šest stranica sastavljač je objasnio sve ono što je potrebno čitaču da bi doznao kako je stvarana antologija, o čemu je sastavljač vodio računa, zašto je dan opširniji uvod, kako je postupio pri prijenosu teksta i dr.

U **Napomenama uz pesme** na 17 stranica dani su najvažniji podaci o pjesmama, njihovim zapisivačima, pa i pjevačima, neki osnovni podaci o ličnostima i događajima, a kada je to bilo potrebno, i o porijeklu motiva.

U **Pregledu štampanih srpskohrvatskih varijanata** na 25 stranica dan je popis 359 varijanata pjesama koje su objavljene u ovoj knjizi (nisu uzete u obzir varijante iz makedonskog i slovenskog jezika, te srpskohrvatske varijante iz rukopisnih zbirki, iz bojazni da ne bi došlo do veće nepotpunosti). Na kraju je navedeno osam izvora iz kojih su pjesme ove zbirke uzete i na 16 stranica donesen je rječnik manje poznatih riječi.

Ante NAZOR

J. I. SMIRNOV, SLAVJANSKIE EPIČESKIE TRADICIJI, PROBLEMI EVOLJUCII, Akademija nauk SSSR, Institut slavjanovedenija i balkanistiki, Nauka, Moskva 1974, 263 str.

Monografija J. I. Smirnova **Slavenska epska tradicija** (namijenjena filozofima, etnografima i povjesničarima) razmatra probleme evolucije slavenskog epskog stvaralaštva. Podijeljena je u četiri poglavlja: 1. Problemi izučavanja međuslavenskog folklornog zajedništva, 2. Slavenska epska zajednica (prilagodljivost i postupni razvitak epova), 3. Sličnosti između slavenskih epova na nivou izlaganja i metođika izučavanja i 4. Natjecanje sa suncem (evolucijski lanac). U ta četiri poglavlja autor izučava sličnosti i različitosti epskih pjesama slavenskih naroda.